

NUMISMATISK

LEKSIKON

PETER FLENSBORG

Dansk Numismatisk Forening

Døjt

samlerområde. I Danmark har man ikke præget egentlige dødsmonter, men derimod → tronskiftemonter og en lang række → dødsmedaljer.

Døjt → Duit.

Døtgen → Dütken.

E

Eagle. Betegnelse for amerikansk guld 10 dollar mønt, hvis navn blev foreslået 1785 af Thomas Jefferson, der senere blev præsident. Mønten er præget 1795-1933 i forskellige typer, også som dobbel eagle (20 dol-

USA: Eagle (10 \$) 1799.

lar) og half eagle (5 dollar), men altid med nationalsymbolet den amerikanske hvidhovede ørn (Bald eagle) som bagsidemotiv – deraf navnet. Der findes utrolig mange forfalskninger af disse mønter.

Ebbelnæsfundet. Større dansk møntfund ved Ebbelnæs by i Storstrøms amt 1949, indeholdende 4711 hele samt 280 overklippede halve mønter, der tilsammen vejede 6,184 kg. Fundet, nedlagt ca. 1348, indeholdt næsten udelukkende udenlandske mønter – turnoser, sterlinge og hulpenninge, dog også fire stk. Visby → goter af ældste type.

Lit: Danmarks middelalderlige skattefund, Kbh. 1992, Vol. II s. 126-130.

Ebenezer. »Hjælpens Sten« omtales i 1. Samuels bog 7:12. Et gammeltestamentlig symbol brugt på flere danske mønter og medaljer, først og fremmest på Fr. 3.'s mønter til minde om den afslåede storm på København den 10.-11. feb. 1659. Ebenezer kronen, den dobbelte værdi samt afslag af værdier helt op til portugalsøser (10 dukater) findes med

Ebenezerkronen 1659, Frederik 3. (1648-1670), H. 98.

bagsidemotivet: Ud af en sky kommer Guds hånd, der med retfærdighedens sværd afhugger svenskekongens hånd, som begærligt griber ef-

ter den danske krone. Ebenezer optræder også på medaljer i samme anledning og på en Fr. 5. dukat 1758 (Hede:21).

Eckhel, Joseph Hilarius (1737-1798). Østrigsk numismatiker og chef for møntsamlingen i Wien. Han er derudover kendt for sit grundlæggende værk om de antikke mønter: »Doctrina numorum veterum« 1792-1798. Det såkaldte »Eckhelske system« benyttes stadig ved ordningen af antikke græske mønter. Danske numismatikere som Zoega og Ramus havde studeret hos Eckhel, og Fr. Münster benyttede en betydelig del af sit ophold i Rom i 1786 til at afskrive Zoegas afskrift af Eckhels »System der Numismatik«. I 1782 tildeltes han den danske for-tjenstmedalje Pro Meritis.

Lit: NNUM 1950 s. 120-124, 1994 s. 186.

Gibraltar 14 ecu/10 pounds 1992 samt 2 ecu der cirkulerede som betalingsmiddel under den numismatiske kongres 1991 i Belgien.

Ecu (udt.: Eky). Fællesbetegnelse for en række mønter. → Ecu d'argent og Ecu d'or.

ECU (udt.:Eky). Forkortelse for »European Currency Unit«, bl.a. en fælles regnemønt (regneenhed) indført 13. marts 1979 da det europæiske monetære samarbejde (EMS) blev vedtaget. Det omfattede i 1994 12 europæiske lande. Værdifastsættelsen foretages på grundlag af de enkelte landes valutaer, som dog vægtes med forskellig procentsats, alt efter hvor store landene er. Størst er Tysklands indflydelse med 30,323% (fra 21/9-1989), medens den danske krone vægter ECU'en med 2,517%. En række lande har udgivet mønter i ECU værdi eller med dobbelt værdi-angivelse. Desuden findes en række spekulative udgaver, der mere har karakter af medaljeudgivelser.

Lit: G.Schön: ECU-Katalog; Münzen und Medaillen, München 1992; Das Fenster, maj 1993.

Ecu blanc → Ecu d'argent.

Ecu d'argent (Ecu Blanc, Louis Blanc, Louis d'argent). Fransk sølv-mønt af dalerstørrelse præget 1641-1793. Dens vægt har gennem tiden svinget fra 23,59 til 30,599 g med finheden 0.917 . Oprindeligt var dens værdi 3 livre eller 60 sols. Da den sluttede, havde den en værdi på 6 livres, hvilket stod på mønten. Da mønten var svær at præge ved håndkraft, indførte man skruepressen eller spindelpressen, som var opfundet næsten 90 år tidligere, men som ikke havde fundet anvendelse, fordi de hidtidige mønter ikke krævede større maskiner. Den belgiske medaljør og stempelskærer Jean Varin udførte den første ecu med kongens portræt på forsiden og et skjold (på fransk ecu), som har givet mønten navn, på bagsiden. Der har gennem årene været præget en del forskellige typer, der ofte fik navn efter motivet, således: Ecu aux huit l., ecu aux pal-

*Frankrig, Louis XVI (1774-1793):
Ecu 1777 fra Bayonne.*

mes, ecu aux insignes, ecu aux trois couronnes, ecu aux lauriers og ecu au bandeau. En speciel udmøntning for Flandern hed ecu → carambole. Efter Revolutionen ændredes designet radikalt i 1792 og 93, og mønten benævntes 6 livres. Denne sidste ecu vejede 30.00 g med finhed 0.917. Den blev 1796 erstattet med en 5 franc mønt, der vejede 25 g med en finhed på 0.900.

Ecu d'or (Scutum auri). Fransk guldmønt benævnt ecu eller denier d'or a l'ecu indført 1266 under Ludvig IX (den Hellige)(1226-1270). Forsiden viser et liljebelagt skjold i et ottepas, heraf navnet ecu, der betyder skjold. Denne første guldmønt gjaldt 10 sols tournois og vejede ca. 4,2 g. Den vandt ikke synderlig udbredelse, hvilket bevirkede, at den først blev udmøntet som ecu d'or under Filip VI (1328-1350) i 1337 med en vægt på 4,4 g. Den faldt dog senere i vægt. På møntens forside ses kongen siddende i en stor gotisk stol,

*Frankrig, Charles VI (1380-1422):
Ecu d'or u.år.*

medens bagsidens motiv er et kors i et firpas. Denne mønt blev populær og efterlignedes flere steder bl.a. i Flandern, Brabant og Holland, hvor de kaldtes schilde (anwerpense schilde, brabantse schilde etc.). I Portugal: Escudo de ore, i Italien: Scudo di oro. I England var modstykket crown of the rose fra 1526 til en værdi af 4 Sh. 6d. I Frankrig fik skiftende typer navn efter designet: Ecu d'or au soleil, ecu d'or de dauphine, ecu d'or a la couronne, ecu d'or au porc-epic (pindsvin), ecu d'or a la sa-

*Italien, Mantua, Friedrich II Gonzaga
(1519-1540): Scudo d'oro (Ecu d'or)
u.år.*

Efte

lamandre, ecu d'or a la croizette mm. Særlig stor rolle spillede ecu d'or au soleil, indført 1475 af Ludvig XI, sidst præget 1654 under Ludvig XIV og afskaffet 1679. Oprindelig var ecu d'or af rent guld (24 karat), men en overgang under Karl VII (1422-61) var den nede på 16 karat, hvorefter den fra Ludvig XI's tid (1461-83) holdt sig på 23 karat. Der kan let opstå forvirring omkring betegnelsen ecu, men generelt kan det siges, at hvis det ikke fremgår af et tillægsnavn som d'or (guld) eller d'argent (sølv), så er der altid før 1640 tale om en guldmønt og fra 1641 om en sølvmønt.

Efterligninger af mønter uden forfalsknings-hensigt var tidligere meget brugt. Ofte efterlignede man mønter, som i handelsforhold var særlig populære. For ikke at gøre sig skyldig i egentlig møntforfalskning blev disse imitationer ikke nøjagtigt kopieret. Kun små enkeltheder ved møntbilledet eller omskriften kunne føres hen til møntens virkelige ophav. Allerede hos grækerne blev populære mønttyper efterlignet, f.eks. den berømte tetradrakme med uglen fra Athen. En stor del af de → keltiske mønter er påvirkningsmæssigt efterligninger af græske og romerske prægninger, mere eller mindre barbariserede. Efterligninger kunne også foretages med hensyn til størrelse, motiv, vægt og legering eller blot navnet. Eksempler på efterligninger fra middelalderen er → agrippiner, → sterling, → prager groschen, franske → turnoser samt → mariengroschen. Af guldmønter var det ofte den florentinske → guldgylden og → rosennobel, der flittigt blev brugt som forbilleder. Fælles for mange af de senere efterligninger er deres betydelig ringere finhed (lødighed) i forhold til de oprindelige mønter. Taleren var den første store sølvmønt, der blev efterlignet i hele verden. I Danmark kom den til at hedde → daler, i Italien → tallero, i Polen →

taler og i USA → dollar. Andre lande brugte størrelsen men ændrede navnet som f.eks. Spanien hvor den blev til → peso, Rusland: → Rubel, England: → Crown, Italien: → Scudo osv.

Lit: KL bd.3 sp.519-520

Efterprægninger, senere prægninger af møntudgivelser, enten udført af møntherren eller hans efterfølgere. Karakteristisk ved disse mønter er, at der enten er anvendt originalstempler eller er skåret nye, der nøjagtig skulle ligne. Efterprægninger kan være kendt fra skriftlige kilder eller ved at bevise, at de ikke er originale, fordi møntens to sider ikke hører sammen, eller ved at en møntmester har sat sit tegn over et tidligere tegn eller på et andet sted på mønten. Frederik den Store lod f.eks. efterpræge saksiske mønter med originalstempler i 1753-54. Et andet eksempel er de polsk-saksiske → tympefe. Et nyere eksempel haves i → Maria Theresia-daleren 1780, der indtil i dag er præget mange steder i et enormt antal, og hvor kun små kendetegn kan afsløre, hvor og hvornår de er præget.

Efterslætsmønter. Ordet efterslæt betyder »senere indsamlet« eller »ny høst« og bruges som betegnelse for mønter fundet på et senere tidspunkt end hovedfundet som følge af eftergravning eller fornyede undersøgelser.

Ehrensvärd, Ulla (-). Svensk docent, der af regeringen tildelt professortitel, idet man ville hædre hendes mangeårige arbejde som forsker inden for numismatik, kunsthistorie, kartografi etc. Blandt samlere er hun mest kendt for sit imponerende to-bindes værk om medaljegravøren Erik Lindberg. (NM XXXII:1-2).

Eisenschneider. Tidlig tysk betegnelse brugt i Danmark for en gravør eller medaljør. Eisenschneidere var

ofte kunstnere på deres felt – undertiden også guldsmedeuddannet. Hovedmotivet i et stempel kunne enten graves eller bygges op af del-punsler. Bogstaver og tal til om- og indskrift var skåret enkeltvis i positiv og hærdede, således at de kunne slås ned i stemplet, som derefter blev hærdet. Fremstilling af stempler i ældre tid var håndarbejde, hvorved der fremkom et stort antal varianter.

Ejermærker kan findes på stort set alle mønter fra græske til nutidige. Særlig blandt 1600-tals mønterne – især de lidt større typer – påtræffes indridsninger, der klart må være ejermærker. I ældre tid havde kongemagt, kirker og bispestole samt mange private borgere et ejermærke, hvilket var nødvendigt til mærk-

Dansk 1 skilling 1860 med indslået AD.

ning af dyr, bl.a. heste, svin og køer, der gik sammen. Disse mærker er også brugt på personlige ting som husgeråd og på mønter. Blev en mønt stjålet kunne ejerforholdet klart bevises, hvis man havde sat sit ejermærke på den. Fra nyere tid er ejermærkerne af en lidt anden karakter. Fra forrige århundrede kendes møntsamlere, der har slået et lille ejermærke i hver eneste mønt i

deres samling, medens nutidige ejermærker, som indridsning af f.eks. »JENS« på en nyere dansk mønt, mere er at betragte som et kuriosum.

Lit: J.C.Holm: De gamle mønter 1969 s.41 og Møntsamleren 1988 nr. 1 s.36.

Ekstrøms professor → Numismatiske Institutionen.

Ekuele. Hovedmøntenhed i Equatorial Guinea 1975-1980. 1 ekuele = 100 centimos. I 1975 er udkommet almindelige omsætningsmønter i værdierne 1, 5 og 10 ekuele, men de er senere trukket ud af cirkulation, hvorefter man har klaret sig med sedler i værdier fra 25 til 1000 ekuele. Derudover er der udsendt spekulationsmønter i sølv og guld.

Ekwele (flertal: Bipkwele). Møntenhed fra Equatorial Guinea 1980-1985. Det lave antal prægede mønter i værdierne 1 ekwele samt 5, 25 og 50 bipkwele sandsynliggør, at de ikke kan have spillet nogen rolle i omsætningen. Landet overgik ved en møntreform i 1985 til → CFA møntsystemet, der specielt var beregnet på de Central Afrikanske Stater.

Electo er udledt af latin og betyder valgt. Det Hellige Romerske Riges kurfyrsters titel blev ofte skrevet: SACRI ROMANI IMPERII ELECTOR, og dette ses ofte på mønter omend i forkortet form.

Electron (elektron). Naturlig forekommende blanding fra Paktolosfloden af guld og sølv, der gjorde kongerne Midas og Kroisos eventyrlig rige. Ca. 640-630 f.Kr. fandt man i Lydien i Lilleasien på at anvende klumper af dette metal i omsætningen. Klumper forsynedes med et stempel og var da nemmere at omsætte end ustemplet metal af samme vægt og finhed. Ordet electron er græsk og betyder rav, men hvorfor denne betegnelse for guld-sølv

blanding er valgt, er ikke ganske klar. Måske har man ment, at det havde samme farve som rav. Ved naturligt electron ligger guldindholdet på 30-60%, og ret tidligt lærte man at skille de to metaller. Electron er også fundet naturligt i Spanien.

Electron aspron trachy → Aspron trachy.

Electus. Latinsk ord for udvalgt. Herved hentydes på mønter til, at en konge eller en biskop er udvalgt til embedet, men ikke kronet eller viet. Chr.4.'s danske 1 og 2 skillinge 1594-96 har et ukronet våben og indskriften REX ELECTUS, hvilket viser, at de er præget inden kroningen 29. aug. 1596. Også hans efterfølger Fr.3. har 1648 mellem underskrivelsen af håndfæstningen 8. maj og kroningen 23. nov. 1648 nået at præge 1 og 2 skillinge med indskriften: ELECTUS REX (udvalgt konge).

Elefantordenen. Største og ældste danske orden indstiftet af Chr.1. ca.1458. Oprindelig en broderskabsorden, som i udførelse og opbygning har varieret i den første tid. Fr.2. genstiftede 1580 ordenen, som da fik karakter af en ridderorden, og elefanten blev ordenstegn. Den moderne elefantordens historie indledtes 1693, hvor Chr.5. udstedte detaljerede statutter for ordenen. Ordenskæden består skiftevis af elefanter og tårne og det i kæden hængende ordenstegn bestående af en tårnbærende diamantbesat elefant. Første gang den tårnbærende elefant optræder på en dansk medalje er 1581 under Fr.2. Under Chr.4. optræder den på en medalje fra 1590 og en 4 og 8 solidi (skilling) 1603, der antagelig er brugt som udkastningsmønt ved hyldningen i Hamburg. Siden ses elefanten ofte på danske mønter og medaljer. Sidst afbildet på jubilæums 2-kronen 1930.

Lit: Mogens Bencard og Tage Kaarsted (Ed.): Fra korsridder til ridderkors, 1993.

Elfsborgs løsen. Efter freden i Stettin 13. december 1570 måtte svenskerne betale 150.000 sølvdalere for at generhverve fæstningen Elfsborg ved Gøteborg fra Danmark. Af dette sølv prægedes den smukke por-

*Speciedaler 1572, Frederik 2.
(1559-1588), København (H.17).*

trætdaler 1572. Formålene med mønten var tilsyneladende flere: Brylluppet (Fr.2.'s giftermål med sin 15-årige kusine Sofie, datter af hertug Ulrich af Mecklenburg), Peder Oxes' udbetaling af sold til knægtene; et bevis på den møntreform, som kongen meddelte i sit åbne brev 16. jan. 1572. Endelig mener → J.Wilcke, at de tre kroner i våbnet også skal ses som en mindemønt over »sejren«. Ved freden i Kænørød 1613 efter Kalmarkrigen måtte svenskerne af med hele 1 million dalere, og dette løsen (løsesum) satte Chr.4. i stand til at udmønte store mængder underlødige mønter, som han tjente godt på – så godt, at han kunne fortsætte sin store byggevirksomhed.

Elig

Eligius, Den hellige (St. Eloi) (588-660). Fransk biskop og møntmester, hvis navn findes på adskillige merovingiske mønter under kongerne Chlotar II (584-629), Dagobert I (629-639) og Clovis II (639-657). Oprindelig var Eligius uddannet af guldsmeden Abbo, og de færdigheder, han lærte her, kom ham til gode som møntmester. Eligius var stærkt påvirket af en irsk munk ved navn Columbanus (543-615), og efter grundlæggelsen af klostret Solignac ved Limoges 632 oplærte Eligius munkene i kunsthåndværk – først og fremmest af finmetal og i gravering. Efter hans død sporedes der jærtegn ved hans grav i Noyen, og han blev siden helliggjort som beskytter af guldsmede og møntsvende. En dansk medalje udsendt 1885 af det københavnske guldsmedelaug har en afbildning af Eligius. I Tyskland har numismatikere senere »adopteret« ham som deres skytshelgen, og 1979 indstiftedes i Tyskland den såkaldte → Eligiuspris.

Lit: MN 1974 s.210-214; MK 1983 nr.4-5 s.118; Grierson & Blackburn: Medieval European Coinage I s.98-99, 100, 119, 128-30, 132 og 632.

Eligius Prisen. Vesttysk numismatisk pris indstiftet af Forbundsrepublikken på foranledning af dr. Gerd Frese. Uddeles af Verband der Deutschen Münzvereine. Alle premierede artikler bliver trykt i det tyske møntblad Numismatisches Nachrichtenblatt. Prisen har sit navn efter den hellige → Eligius.

Lit: MK 1982 nr 9-10 s.255.

Elongated coins (da.: udtrukne eller udvalsede mønter). En hovedsagelig amerikansk foreteelse, hvorved især småmønter som cents blev kørt igennem et par valser, således at de fremkom i langstrakt oval form, hvorpå det oprindelige møntbillede svagt kunne anes. Samtidig var på valserne graveret et motiv, som overførtes til den udvalsede mønt. Første

Udvalsede amerikanske 1 cent stykker fra 1901 (Pan American Exposition) og 1939 (New York Worlds Fair).

gang, denne form for souvenir-fremstilling fandt sted, var ved World Columbian Exposition i Chicago i maj 1893. Senere er det vrimlet frem med tilsvarende maskiner ved mange forlystelsesteder etc. Heri placeres først den cent, der skal gennem maskinen, og dernæst en 1/4 eller 1/2 dollar for at starte maskinen og derved give indtægt til ejeren. Samles mest af amerikanske samlere. Der findes endda et museum med 20.000 forskellige mønter udstillet. Kataloger findes også, f.eks. Encyclopedia of the Modern Elongated – A Complete and Authentic Description of Modern Elongated Coins 1960-1978 af Angelo A. Rosato.

Lit: Coin World 5/4-1993 s.10; Møntsamleren 1994 nr.1 s.20-22.

Emalangi → Lilangi.

Emaljerede mønter → Møntsmykker.

Emblem. Symbol, kendetegn eller bomærke på mønter og medaljer, der leder tanken hen på udgiveren. Nyere eksempler er f.eks. hagekorset

på mønter fra Hitlers nazitid, tughraen på mønter fra det osmanniske rige eller hammer og segl, som er brugt af mange kommunistiske lande. Symbol for en sammenslutning af en eller anden art, der bæres for at vise tilhørsforholdet til gruppen, kaldes foreningsemblemet.

Emission. Ved udstedelsen af pengesedler og mønter tales ofte om emissioner, dvs. forskellige udgaver, der ellers er ens. Kun ved hjælp af et årstal på sedlen eller bogstaver, tal eller tegn på mønten kan de enkelte udgaver skelnes fra hinanden. I middelalderen var det udbredt at sætte små → hemmelige tegn på mønterne, så møntherren kunne se, hvilke der var tidlige og som regel gode emissioner, og hvilke der var senere og som regel dårligere udgaver. Herved kunne møntherren trække de gode mønter ud af omsætningen og af dem lade præge dårligere udgaver.

Enbener → Zilveren Dukaat.

Enesteskilling. Betegnelse for 1 skilling. Brugtes forhen undertiden i talesprog samt i beskrivelser vedr. mønter. Eks. »Ack kiære Troels! vexl mig en To Skilling for to eniste Skillinger?« Holberg, Barselsstuen.

Engelgroschen → Schreckenberger.

Engelot → Angel og Angelot.

Engström, Jacob von (1735-1802). Svensk kansliråd og numismatiker. Beskrev bl.a. Styralfundets ca. 22.000 svenske middelaldermønter fra 1100 og 1200-tallet. Denne beskrivelse blev udgivet med kommentarer af Bengt Thordeman og Nils Ludvig Rasmussen i NNÅ 1936 s.99-134.

Enkeltfund. Herved forstås en eller flere enkeltmønter uden synlig sammenhæng fundet i jorden, i brønde

og kilder eller bygningsværker. Den enkeltfundne mønt kan ikke give andre oplysninger, end hvad mønten selv fortæller, idet det ofte ud fra indskrift, type og materiale vil være muligt at konstatere hvor, hvornår og af hvem, mønten er slået. Registrering af enkeltfundne mønter kan være til særlig nytte, når udmøntningsstedet ikke fremgår af mønten, idet disse mønter (løsfund eller strøfund) ofte er tabte eller ofrede lokale mønter.

Lit: Kl. bd.12 sp.51-53.

Enkel pjäs → Pjäs.

Enkens skærv → Biblens mønter.

Enrique. Spansk guldmønt udmøntet af Enrique IV (1454-1474), konge af Castilien og Leon. Af værdi som en → dobla eller en → castellano eller 2 ducados. Der er præget halve, hele, dobbelte, ja helt op til 50 dobbelte E. Sidstnævnte, præget i Segovia, har en vægt på 229 g og en diameter på lidt over 90 mm og er dermed den største af alle spanske guldmønter. Den enkelte E. er præget i flere typer i en lang række byer, og finheden varierer mellem 23 1/2 og ca 18 quilates (karat).

Ensidedt præget mønt (eng. og fr.: Uniface, ty.: Einseitig). Betegnelse for en mønt, der kun har præg på den ene side, medens den anden er blank.

Epigrafik. Studiet af skriftarterne er en vigtig hjælpevidenskab for numismatikere. Omskriften på de danske vikinge- og middelaldermønter er skrevet med store bogstaver, dvs. versaler (majuskler), og de ligner i starten deres forbillede – de klassiske romerske monumental-bogstaver, men de udviklede sig med tiden. Selv om minuskelskriften (små bogstaver) brugtes i håndskrift fra 1000-tallet, fortsatte man dog helt op til vore dage med at bruge store bogstaver i møntomskrifter.

E Pluribus Unum. Latinsk valg-sprog på en mængde amerikanske mønter. Betyder egentlig »ud af mange, een«, hvilket hentyder til de mange stater, der blev samlet til een – De forenede Stater.

Equipaga. Andet navn for 1/4 macuta kobbermønt i 1700-tallet i den portugisiske koloni Angola. 1 macuta=50 reis, og 1/10 macuta (5 reis) kaldtes pano.

Eriksen, Edvard (1880-1963).

Norsk gravør og uddannet bøsse-maker på Kongsberg Våpenfabrik. Kom senere til Den Kgl. Mynt i Kongsberg, hvor han fra 1918 var justermester og derudover var virksom som stempelskærer og gravør 1926-1948. Har udført en række medaljer samt okupationsmønterne 1941-1945 i zink og jern. Gik på pension 1948.

Erindringsmedaljer → Medaljer – belønningssm. etc.

Erindringsmønter → Jubilæums-mønter.

Erindringstegn → Medaljer – belønningssm. etc.

Ernst, Axel (1891-1964). Dansk advokat og numismatiker bosat i Odense, begyndte allerede som dreng at samle mønter ligesom sin far, skifferdækker H.Ernst. Som 18-årig blev han indmeldt i Møntsamlereforeningen af 1896, hvor hans far havde været med næsten fra starten. I sin studentertid intensiveredes samleriet og allerede 1913 holdt han sit første foredrag om »Bjørkø mønter« i Møntsamlereforeningen. Et par år efter foreslog Ernst, at man oprettede et numismatisk tidsskrift, og han fulgte med, da medlemmerne i Møntsamlereforeningen af 1896 indmeldtes i Numismatisk Forening 1916. I 1920 skrev Ernst en artikel om »To hidtil ubeskrevne 14-penninge fra 1524«, og på Glückstadts auktion i 1924 og

Bruuns dubletauktion i 1925 købte han en mængde gode mønter – først og fremmest middelaldermønter. I Medlemsbladets Bind X (1926/27) skrev han en glimrende afhandling om Dansk Numismatik ca. 1650-1800. Han var i brevveksling med samlere og forskere i ind- og udland og var inspirator for mange unge samlere. Lige inden sin død nåede han endda at anmelde Holger Hedes store værk. Ernst, der ikke var gift, skænkede Universitetets Myntkabinet i Oslo en stor del af sin norske samling, ligesom han tillod, at Møntsamlingen i København efter hans død kunne udtage de mønter, medaljer, tegn, pengesedler og bøger, som man manglede i samlingen. Det blev til mere end 10.000 stykker. Også Fyns Stiftmuseum fik en del mønter. Resten blev solgt ved to auktioner hos Arne Bruun Rasmussen i 1965 og 1966 samt ved 30 auktioner i Dansk Numismatisk Forening 1964-1969. Beløbet fra salget af mønterne benyttedes til oprettelse af → Ernst legat (Advokat Axel Ernsts og Alfrida Ernst Legat til fremme af numismatisk forskning i Danmark).

Lit: NNUM 1951 s.37ff, 1961 s.57ff, 1964 s.109ff; NR 1979 nr.2 s.25; Jørgen Steen Jensen: Møntsamlere og forskere, Dansk Numismatisk Forening 1885-1985, Kbh. 1985 passim; DBL. bd.4 (1980) s.235.

Ernst, Heinrich Vilhelm Martin (1863-1932). Skifferdækker og møntsamlere bosiddende i Odense og far til → Axel Ernst. Han startede med møntsamlereiet som skoledreng, og de mange nye typer, der kom som følge af kronemøntens indførelse, gav yderligere interesse. I 1897 indmeldte han sig i Møntsamlereforeningen af 1896. Hans hovedinteresse var oprindeligt middelaldermønterne, og senere blev det Oldenburgerne, som havde hans hjerte. I Odense havde han en lidelsesfælle i møntsamlereiet, L.Chr. Petersen, der tog sig af de ældre mønter, medens Ernst lagde vægt på mønterne fra

Erns

den oldenburgske kongerække. Ernst solgte i 1914-15 en stor del af sin samling, og i 1929-30 skilte han sig af med flere stykker. I 1930 var han medstifter af Møntsamlerforeningen for Fyens Stift.

Lit: NFM Bind XIII (jan 1933) s.153f; M.E.Mortensen: Købere på auktionen over en møntsamling tilhørende H.V.M.Ernst den 29. november 1915, Kbh.1981.

Ernst legat, eller som dets fulde navn er: Advokat Axel Ernst og frøken Alfrida Ernst legat til fremme af numismatisk forskning i Danmark. Oprettet ifølge fælles testamente fra de to søskende, Axel Ernst (død 1964) og Alfrida Ernst (død 1968). Legatet trådte i kraft 1970 og har siden støttet mange numismatiske projekter.

Erotiske medaljer kalder man skueprægninger, hvis fremstillinger viser symboler, allegorier eller realistiske scener fra kærlighedslivet. Mange erotiske medaljer har ofte stærk satirisk karakter, og fremstillingen kan i visse tilfælde grænse til pornografi. Nogle har givet haft de antikke → spintræ som forbillede, medens andre gemmer det erotiske i et

fixerbillede. Mange af disse stykker har ganske ringe oplag. Også de mange erotiske medaljer, der ser dagens lys i vore dage, vidner om interesse for genren.

Erslev, Kristian S.A. (1852-1930). Dansk historiker, der allerede i sin studietid forfattede en beskrivende fortegnelse over C.J.Thomsens omfattende samling af middelaldermønter 1873-76, og som skrev om »Roskildes ældste mønter« 1875 samt »Et par mønsthistoriske oplysninger«. Senere helligede han sig historie og kilder til dansk historie, kildekritik etc. 1915 blev han rigsantikvar.

Lit: NFM Bind VI (dec.1922) s.221-224; NNUM 1961 s.64-65, 1980 s.73-74 og MN 1981 s.10; DBL. bd.4 (1980) s.242.

Ertog → Örtug.

Es (Ass, Asschen, Aschen, Eschen). Vægtenhed i → kölnermark systemet på 0,05373 g.

Escalin. Anden betegnelse for schilling i de sydlige Nederlande i 1500 og 1600-tallet. → Arendschelling.

Escudo d'oro. Spansk guldmønt, der var excelentens afløser fra 1537.

Escudo d'oro vejede 3,38 g og havde oprindelig finheden 0.914, senere ca. 0.896. Værdien af de første escudo d'oro var 350 maravedis og siden 1566: 400 maravedis. Mønten blev præget til og med Fernando VII (1808-1833) og som oftest i værdierne 1/2, 1, 2, 4 og 8 E. samt i sjældnere tilfælde højere værdier f.eks. 100 E. I slutningen af 1400-tallet udgav kongerne af Navarra 1/4, 1/2 og hele E. Fra 1500 til 1700-tallet var forholdet 16 sølvrealer=1 guld escudo. Senere, da 20 reales de vellon=8 reales de plata, var 1 E.=40 realer, og under Isabel II var 1 E.=10 realer. De sidste guldescudos i Spanien er præget 1868.

Portugal, Jose I (1750-1777):
Escudo d'oro 1768.

Escudo d'oro er i Portugal præget under Duarte I (1433-1438) og Alfonso V (1438-1481) med en vægt på 4,58 g og en finhed på 0.750 (18 karat). Først 1722 blev udmøntningen

Så kaldt Götz medalje opkaldt efter medaljør Karl Götz (1875-1952) der fremstillede en række støbte medaljer med satiriske fremstillinger. Her en »erotisk« medalje der sætter de franske afrikanske soldaters opførsel over for tyske kvinder i et lidet flatterende lys.

genoptaget som 1/8 dobra til 1600 reis og siden 1826 revalueret til 1875 reis. Denne E. vejede 3,575 g med finheden 0,9166 (22 karat). Der er også præget 2 E. (1/2 peca) samt 4 E. (peca). Fra 1836 blev decimalsystem indført, men man bibeholdt E. som regningsmønt indtil 1854. Efter republikkens indførelse 1910 skulle der være udmøntet guld escudo igen, men det blev kun til nogle få prøve-eksemplarer.

Escudo de Plata (Sølv escudo). Spansk sølvmønt. Navnet escudo er om sølvmønter brugt som betegnelse for en række forskellige spanske mønter fra 1500-tallet og op til midten af 1700-tallet. Under Carlos I (1516-1558) var 1/2 esc.=5 taris, 1/3 esc.=1/4 daelder og 1/4 esc.=3 cavallettos. Senere var E. en betegnelse for en ducaton, patagon eller en piastre. Under Isabel II indførtes den igen i det andet decimale system, således at 100 centimes=1 E. Der er 1864-68 præget 1 og 2 E. i sølv.

I Portugal blev E.=100 centavos indført med republikken 1910, og den første sølv E. udkom i 1914 (med årstal 1910). De sidste sølv 5 og 10 E. kom i 1960, og siden er sølv kun benyttet til mindemønter af højere værdi. E. er ligeledes anvendt i de portugisiske kolonier Angola, Kap Verde, Port.Guinea, Port. Indien, Macau, Mozambique, São Tomé e Príncipe og Timor.

Eskilstuna Myntverk. Moderne svensk møntproduktionsanstalt, der blev påbegyndt 26. juli 1973 og var arbejdsklar 17. juni 1974. Samtidig blev de gamle lokaler ved Hantverkargatan i Stockholm opgivet. Det nye Myntverket er beliggende nogle få hundrede meter fra det centrale punkt i Eskilstuna – Fristadstorget. Bygmester var Theodor Andersson, Hälleforsnäs. I forbindelse med udflytningen udgav man en såkaldt flytningsmedalje skabt af medaljør

Leo Holmgren, som forlod sin gerning ved overflytningen.

Lit: NNUM 1971 s.155-157, 1974 s.253, 270; SN 1973 nr.6 s.17.

Espadin (Espadim). Portugisisk billon- og guldmønt.

1. Billonmønt præget under Afonso V (1438-1481) i anledningen af oprettelsen af Espada-(sværd) ordnen, der efter erobringen af Fez blev grundlagt 22. aug. 1460. På forsiden ses i firpas en hånd med et sværd. Bagsiden viser det portugisiske våbenskjold (quinas). Vægten er 2 g og værdien som 4 dinheiros.

2. Portugisisk guldmønt udmøntet under Joao II (1481-1495) med det samme motiv som på billonmønten og af vægt (2,89 g) som 1/2 → justo.

Esperanto mønter. Den internationale organisation Esperanto Foundation, der står bag udbredelsen af kunstsproget Esperanto, har ved 50 års jubilæet 1912 udgivet to sølvmønter i værdierne 1 spesnilo og 2 spesniloj. I 1959 lod organisationen hos den Hollandske Mønt præge en

25 Stejoj udmøntet 1965 i Holland.

møntserie bestående af 1 stelo samt 5 og 10 steloj. En 25 steloj kom til 1965. Disse mønter var gyldige over hele verden ved esperantos møder og lokale organisationer.

Essai. Fransk betegnelse for prøvemønter, som blev forelagt parlamentet, finansministeren og statsbanken. Mønterne er som regel ikke til at skelne fra senere originalprægninger, bortset fra at de bærer det lille indhuggede ord ESSAI. I Frankrig er mønter med denne betegnelse et stort samlerområde, der også omfatter udenlandske prøvemønter fra Mønten i Paris.

Everlövsfyndet. Svensk møntfund, der også betegnes som »Chiffonjefyndet«. Omstændighederne omkring fundet, der i mange år har været på private hænder i det sydlige Skåne, er lidt dunkle. Fundet indeholder 912 mønter, og hovedparten består af tyske og engelske mønter fra sidst i 900-tallet og først i 1000-tallet.

Lit: CNS 3.4 s.147-148; B.Hårdh & K.Jonsson: Fyndet i Chiffonjen, LUHM Report serie No.27, 1986.

Exelente. Spansk guldmønt også kaldet exelente de la granada, som

Spanien, Ferdinand & Isabel (1469-1504-1516): 2 Excelente (2 Ducados) u.år.

Exer

første gang prægedes 1497 under Ferdinand og Isabella (Reyes Catolicos). Det var en dukat (castillansk ducado) med en vægt på ca. 3,5 g og af næsten rent guld (23 3/4 karat). Der er præget halve, hele og multipla af excelenten helt op til 50 excelente. Størst udbredelse fik dobbelt-excelenten, som i lang tid blev efterpræget i Nederlandene, inden de fik egne dukattyper. I 1537 blev excelenten til guld escudoen, men navnet og bru- gen fortsatte helt ind i 1700.tallet.

Exergue → Afsnit.

Exlibris → Numismatiker exlibris.

Eyrir (flertal: Aurar). Mindste island- ske møntenhed. 100 aurar (øre)=1 krona. Den sidste 1 eyrir er udmøn- tet 1966, og møntenheden forsvandt med den sidst udmøntede 50 aurar 1986 takket være inflationen.

F

F (Fr. eller Frbd.) → Friedberg. Robert.

Fabrik. Når man taler om en mønts fabrik, mener man summen af de tekniske egenskaber, i modsæt- ning til stilen, som er summen af de kunstneriske egenskaber. Erfarne num- ismatikere kan ofte, uden at kende en bestemt mønt, blot på de tekni- ske egenskaber som diameter, blan- kettykkelse, måden den er præget på, metallet etc, se inden for hvilket område og hvornår den omtrentlig er præget. Udtrykket finder mest anvendelse, når det gælder antikke og middelalderlige mønter, og vurderin- gen kan ofte være et godt redskab, når man står over for at skulle afgø- re, om en mønt er falsk.

Falbe, Chr.Tuxen (1791-1849). Dansk kommandørkaptajn og kam- merherre, der 1820 var blevet gene- ralkonsul i Tunis, og som gennem mange år sørgede for at skaffe Chr.8. en mængde antikke mønter. 1828 bad kronprins Christian Falbe om at ordne sin møntsamling og for- fatte et katalog over den. Falbe var selv samler, men lod 1841 sin sam- ling indgå i kongens. I juli 1842 blev Falbe ved kgl. resolution beordret til at deltage i inspektør-forretningen på Møntkabinetet sammen med → Devegge. Falbe og Lindberg annon- cerede 1843, at de arbejdede på et værk om antikke afrikanske mønter. → Lindberg faldt dog fra på grund af et andet embede, og Falbe, der 1847 blev chef for Chr.8.'s arkæologi- ske samling på Amalienborg, døde allerede to år senere. Værket om de afrikanske mønter blev dog videre- ført og udgivet i 3 bind 1860-62 af C.L.Müller under titlen: Numismati- que de l'ancienne Afrique.

Lit: Nat.Arb. 1940 s.11-13; MN 1981 s.8; Den kongelige Mønt-og Medaillesamling 1781-1981, Kbh.1981 s.146-149, 155, 160; DBL. bd.4 (1980) s.322.

Falck-Muus, Rolf (1889-1970). Norsk bjergingeniør (statsgeolog) og numismatiker, der 1932-1941 var for- mand for Norsk Numismatisk For- ening og næstformand (viseformann) 1942-1945. Han skrev et utal af artik- ler, der publiceredes i → Myntsam- lernyt, → Småskrifter for Myntsam- lere og → Acta Numismatica Oslo- ensia. Efter den tyske besættelse af Norge i april 1940 fremstod Falck- Muus som aktivt medlem i Quislings nazistiske parti Nasjonal Samling (NS). Efter krigen blev han derfor sus- penderet for to år af foreningen og ekskluderet i 1947. I 1959 forsøgte han forgæves at danne et Norsk Nu- mismatisk Selskab.

Lit: E.Gamby: Blandt numismatikere (Stockh. 1984) s.41-45.

Fals (Fals, Falus, Fels). Islamisk kob- bermønt afledt af den byzantinske → follis. Mønten blev introduceret i det sene 600-tal, og oprindelig gik der 40 fals på en → dirhem. Om- kring 1350 var 1 dirhem=24 fals i Ægypten. Marokko har til 1872/73 støbt såkaldte falus.

Falskmøntneri kaldes det at lave forfalskninger af cirkulerende møn- ter og derved skade samfundet. Så- danne forfalskninger er i dag ikke al- mindelige, men har som regel en vis historisk interesse. For at hindre falskmøntneri gjorde møntherrerne eller staterne alt, for at mønterne kunstnerisk og teknisk blev så perfec- te som muligt. Straffen for forseelsen var meget forskellig alt efter tid og sted. Efter middelalderen så man særlig strengt på falskmøntneri. Brænding, radbrækning, kogning og døden ved sværdet blev almindelig – det mildeste var afhugning af højre hånd eller brændemærkning. I Chr.5.'s Danske lov 1683: »Under- står sig nogen at slå nogen Mynt uden Kongens Forlov, eller i nogen Måde at forfalske Kongens Mynt, hand bør straffis på ære, liv og Gods.« (6. Bog, Capitel XVIII, Art.2). I Rusland blev falskmøntnere i 1500-tallet henrettet ved, at de fal- ske mønter, de havde fremstillet, blev smeltet og hældt i deres hals. Af kendte falskmøntnere i Danmark har vi Marsk Stig, som sidst i 1200- tallet havde oprettet et falskmøntner- værksted på øen Hjelm ud for Djurs- land. Ved udgravning er fundet mange af disse falske mønter og res- ter fra møntfremstillingen. Forfalsk- ninger af sjældne samlermønter kal- des ikke falskmøntneri men → mønt- forfalskning.

Lit: Ernst Nathorst-Böös: Hela världens tjuv, 1973.

Faltz, Raymond (1658-1703). Svensk medaljør og stempelskærer, uddannet guldsmed hos Hans Rich- ter 1678. Har senere antagelig lært